

sors ---», «si algú en son testament --- fa menció algun hom li deu alguna quantitat --- ab aquel testament provar no-s pot», *CostTort.* (Ol., 169, 170; iv, § 10, 4); i il·lustració i més doc. en B Oliver, *Hist. del Derecho en Cat., Mall. y Val.* III, 11, 12, 14; «entenen a vendra los manomessors del testament d'En P. L. --- d'Orbanyà ---» a. 1308 (RLR VIII, 49, més cita a *mar-messor MA*).

En el *Consolat de Mar*, si bé no és dels nuclis vells, docentistes, el passatge de l'ed. Moliné, 119 (cf. *NCl.* I, 46; III, 183). «Tothom fo ajustat a Sta. Maria la Nova, e lo comte d'Empúries --- féu publicar lo testament del Sr. rei En Pere --- e lo testament del Sr. rei n'Anfós --- e con los testaments foren llegits ---», Muntaner (fets de 1291, Casac. v, 49); en la tradició lexicogràfica des de Busa-N., i OPou: «FRASES DE TESTAMENT Y HERÈNCIA: malaltia llarga y sens esperança de salut --- fer testament: facere testamentum; codicil ---; lo qui fa testament: testator; la voluntat del testador: mens testatoris; fer hereu ---».

Figuradament o en accs. translàtics: a) d'esfera culta, «és costum antic que cascuna conselleria, a la fi de l'any, fa cert memorial apellat testament, lo qual prometen los consellers propsegüents complir e provehir dins cert temps» 1459 (*Ardiis* II, 321); b) popularment 'el canyet': *Riera del Testament dels Asens*, nom que donaven a la de Santa Anna de Bna., segons un doc. de 1582 (Pau Vila, *Misc. Barcinonensia* IV, § 11, p. 62), ço que ens torna un poc a la memòria el *Testamentum Porcelli*, faula mil·lèsia del ll. vg. (elucidada a *SOLVERN*), així com aquesta i obres anàlogues contribuirien a la radiant, insigne, invenció dels de Cer-verí-Villon.

Testamentari: «Tres tuteles són: la primera és testamentària, la segona ---», «tutor testamentari o legítim o datiu, si és donat a molts púbils ---», *CostTort.* (Ol., 256, 257); Busa-N.; *testamentaria* [Belv.].

Testant [Lab.]; *testat* [Lab.]. *Intestat* [Lacav.]. *Abintestat* adv. [Belv.], ll. *ab intestato* 'per part de, o segons que, el qui no ha fet testament ---»; *intestable*; *intestar*, *entestar*.

Intèstia format en b. ll. cat. com a nom del famós dèbit feudal, aviat convertit en crudel·líssim, monstruós mal-ús: «ne reté hom aver trobat --- e confiscacions e reempsons --- de femnes, e entesties, e exorquíes ---», ross. a. 1306 (RLR VII, 53). «Diffinimus insuper, vobis et vestris, in perpetuum, cugucias, exorquias, *intestias* et quicquid racione vel causa istorum, nobis vel antecessoribus nostris, vel alicui, nostreo nomine sive voce, dare consuevistis vel debetis, de consuetudine vel de jure» a. 1245 (Mirambell, *Mapa de S. M. Sesgueioles*, c. 1830, p. 15, opuscle B. de Cat.); «ullam pravam consuetudinem que vulgariter *intestatio* nominatur --- prefata *intestia* ---», doc. de 1235; «exorquiam, cuguciam et *intestiam*» a. 1242; «avia affranquitz homes de Vfr. de cogocia e d'entestia», resum del priv. en ll. de 1253; «privilege de remissió d'exorquia e d'entestia e de cogocia», «priv. d'exorquíes e d'entesties e de cogocies», «totz los habitants de Vfr. són francs e quitis d'entestia», Cartoral de Vilafranca de Conflent

(f° 4r, 5v, 8r, 10r, 1r); *entesties*, doc. del 1.ª terç S. XIV, relatiu a Ventolà (damunt Ribes, *BABL* VIII, 381).

El cap de família ll. *testis* 'home o dona que testifica' no passà popularment a les llengües romàniques; en escrits antics de vegades es posava *testes*, a tall de mot de formulari llatí. Més persistència tingué *testimonium* 'testimoniança, testimoniatge', i encara que en figura cultista, passà al cat. *testimoni*, que s'usà alhora amb el sentit abstracte llatí i com a equivalent del ll. *testis*. De vegades fins es troba juntament, en l'època arcaica, amb tots dos valors junts, i consecutivament: «*testimoni* no deu fer *testimoni* sinó d'aquello que veu», *VidesR* (71r2, mss. PB, n. 62a, trad. «*testes non ---*»).

En el sentit abstracte així mateix continuà usant-se. En part es tracta de la falta condemnada en el decàleg: «No faràs fals *testimoni* ---», Lull (*Blanq.*, *NCl.* I, 207.8). Sovint segueix essent abstracte de caràcter religiós o moral, però ja sense model escripturari: «J. Cr. qui --- és en terra en quant és home --- te fa *testimoni* que Tu est pare seu e nostre ---», *Art de Cont. del Blanq.* (*NCl.* III, 137.27); «la pròpia consciència humana és *testimoni* e ajuda a ssi o contra ssi», StVicentF (*Serm.* I, 60.3). I també aviat en qüestions merament civils (i fins materials del caràcter més profà i pedestre): «dix lo rey: ¿és aquest lo qui féu *testimoni* contra sa mare e la féu morir en presó?», JoMartorell (Ag. I, 188); «may res los fall / --- / marachde volen / per *testimoni* / de matrimoni, / per alegrar-se / e deportar-se / volen les mans / ---», JRoig (*Spill*, 8343). Popularment val per 'fita' en val. S. (Salvà, *Callosa* II, 95).

Els exs. del sentit personal abunden des de no menys antic, però tant dient-ho de dones com d'homes: no són vàlids els exs. de Lull i *CostTort.* que en dona *Alcm*, § 2 (més aviat valen per a l'abstracte), però sí que és inequívoc el de *VidesR*, supra, i «són feyt lo primer *testimoni*», 182v1 (trad. *primus testis factus*, 546.33); o bé «lo divenres sant, ara prop pasat, ella, *testimoni*, ere anada al ofici ---» Segarra, a. 1396 (Guardialada, *BABL* x, 414); «si dos *testimonis* ho dien, és ver ---», StVicentF (*Quar.*, 213.133); «fer llegat de paraula davant deu *testimonis*: testibus praesentibus decem; allegar molt bon *testimoni*: citare gravem et verum *testem*; donar *testimonis*: deducere *testes*, producere ad iudices; *testimonis* que ab juramento diran la veritat: testes jurati; *testimonis* pagats ---; tenir molts bons *testimonis* ---», OPou (*Th. Pu.*, 240). Un femení *testimònia* no apareix més que en algun rar cas de text vulgaríssim (de mala vida): «féu-ho a ella, *testimònia*, dempeus ---» a. 1410 (MiretS, *Sempre --- oques*, II, 73).

La mateixa duplicació del sentit es produí en el fr. *témoin*, oc. *testimoni*, -onia, port. *testemunho* (=cast. *testigo*), i també en it. es degué produir això, si bé la llengua ha creat després (probt. a base de formes equivoques antigues i dialectals) un succedani distingidor, *testimone*, per al sentit personal. Per a la forma i aplicació del procés sembla més satisfactòria la intel-